

НАСИЛЬСТВО ЯК ОСНОВНА ХАРАКТЕРНА РИСА ТЕРОРИЗМУ

Юрій Броніславович ДАНИЛЬЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності ім. академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Свого часу досліджуючи проблему існування такого феномену як тероризм, ми, зрозуміло, детально аналізували проблему віднесення тероризму до системи кримінального насильства. При цьому, наголошували на тому, що тероризм – це складне та багатовимірне явище реальної дійсності, яке розглядається у сучасній правовій науці у двох аспектах:

1) як негативне соціальне явище, що являє собою складну соціальну систему, детерміновану взаємодією негативних факторів зовнішнього середовища й відповідних особливостей особистості терориста;

2) як правову оцінку й відображення цього явища в чинному законодавстві, що є особливо важливим для мети досягнення відповідності змісту правових дефініцій тим властивостям та ознакам, що іманентно властиві реальним явищам, і вдосконалення практики протидії тероризму (в цьому питанні нами був обов'язково врахований вже висловлений раніше окремими науковцями погляд на цю проблему [1, с. 9-10]), що ґрунтується на принципі законності [2, с. 30].

Але стрімко змінювана суспільно-політична та економічна ситуація як в світі так і в Україні примушує нас постійно повертати власні погляди на проблему зв'язку тероризму та насильства.

В останні часи в засобах масової інформації, в виступах окремих політиків та експертів різних напрямків та рівнів дуже часто використовується термін тероризм або терористична діяльність. При цьому, таке використання відбувається дуже часто без звернення на його доречність. Інколи навіть виникає таке враження, що без терміну тероризм не може відбутись жодний виступ політика чи то експерта або жодна новина в інформаційному просторі.

Враховуючи це, ми вважаємо за потребу ще раз звернути свій погляд та погляд усього суспільства на розуміння наукою тероризму як явища та його основних рис. Зрозуміло, що це завдання, за своїми обсягами, не може бути реалізовано в межах одного невеличкого дослідження, але визначитись послідовно з окремими науковими проблемами більш менш можливо.

Однією з таких проблем є визнання насильства як основної характерної риси тероризму.

Необхідно наголосити на тому, що для забезпечення формування чіткого та несуперечливого погляду питання основного змісту такого явища як тероризм, а також для ефективної практики протидії тероризму, необхідно мати науково обґрунтоване уявлення про сутнісні властивості

тероризму як негативного явища сучасності, що відрізняють його від інших негативних соціальних явищ узагалі та від інших видів кримінального насильства зокрема.

У сучасному науковому просторі тероризм визначається як явище, якому притаманний взаємозв'язок таких рис:

- 1) учинення або погроза вчиненням насильницьких діянь;
- 2) публічний характер вчинюваних діянь із наміром їх широкого розголосу;
- 3) спрямованість діянь на залякування населення;
- 4) застосування насильства щодо одних осіб (безвинних жертв) чи заподіяння іншої шкоди з метою спонукання до вигідної для терористів поведінки певних осіб – суб'єктів впливу (органів влади, міжнародних організацій, фізичних чи юридичних осіб тощо).

З вищезазначеного переліку характерних рис тероризму ми спостерігаємо те, що до нього безумовно відносять таке явище як насильство. При цьому, ми можемо спостерігати той факт, що в окремих моментах насильство напряду передбачається як характерна риса тероризму, а в деяких, в певній мірі, опосередковано (наприклад, спрямованість діянь на залякування населення).

Все це обумовлює ту точку зору, яка визначає тероризм як різновид кримінального насильства й виражається у реальному вчиненні насильницьких дій або погрозі ними.

Поняття «насильство» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначається таким чином: «1. Застосування фізичної сили до кого-небудь. 2. Застосування фізичної сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось» [3, с. 735].

Під насильством як кримінально-правовою категорією, на думку О. М. Храмцова, слід розуміти умисний, суспільно небезпечний, протиправний вплив на іншу особу, який зумовлюється ворожою, інструментальною або негативістською мотивацією та проявляється у фізичному та/або інформаційному діянні (дії чи бездіяльності) всупереч чи поза волею людини, таким чином впливаючи на свободу її волевиявлення, або завдаючи їй фізичної та/або психічної шкоди або створюючи реальну загрозу їх заподіяння [4, с. 25].

Крім того, у кримінально-правовій науці насильство поділяється на фізичне та психічне. Ці його різновиди виступають як два різні способи вчинення злочину, які мають різні ознаки та конкретні прояви. Водночас у науковій літературі звертається увага на те, що фізичне насильство часто поєднується з психічним насильством, що підвищує суспільну небезпечність такого діяння та породжує більшу кількість суспільно небезпечних наслідків.

Зокрема, Н. М. Ярмиш вказує на те, що ті ж самі діяння можуть впливати на людину одночасно і фізично, і морально, тому цілком допустимо говорити про те, що фізичне страждання людини переважно супроводжується моральними стражданнями [5, с. 45]. У зв'язку з цим же О. М. Ігнатов зазначає, що оскільки людина – це єдність двох взаємодіючих підструктур: біологічної й надбіологічної (психіки), фізичне насильство над нею може мати наслідком заподіяння психічних травм, так само як

наслідками впливу на психіку можуть бути порушення фізіологічних функцій організму й навіть смерть людини [6, с. 70]. І саме у поєднанні фізичного та психічного насильства проявляється сутність терористичних діянь, під час учинення яких будь-яке фізичне насильство є не самоціллю, а лише засобом психічного впливу на поведінку відповідних державних органів, міжнародних організацій, фізичних чи юридичних осіб, про що свідчать усі інші риси тероризму.

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно наголосити на тому, що тероризм як явище повинний мати насильницьке забарвлення. Це, в свою чергу, чітко передбачає те, що для визначення будь-якої події як терористичної необхідно обов'язково встановлювати в її змісті риси насильницького характеру.

Список використаних джерел:

1. Тероризм: визначення і сутність: монографія/за заг. ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова; А. В. Коростилєнко, Б. Д. Лєонов, І. М. Рижов та ін.; Київ: Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
2. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 442 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2007. 1736 с.
4. Храмцов О. М. Насильство як категорія Загальної частини кримінального права України (теорія, практика, зарубіжний досвід): монографія. Харків: Колегіум, 2017. 261 с.
5. Ярмаш Н. М. Жорстоке поводження як одна із форм доведення до самогубства. *Право України*. 1992. № 7. С. 45–46.
6. Ігнатов О. М. Кримінальне насильство: окремі питання. *Право України*. 2005. № 3. С. 67–70.